

3703

سرشت و سرنوشت

نویسنده

حجة الاسلام و المسلمین آقا علی محمد بن چهار برجی

www.IrEtab.ir

سرمشاور: مدیر چهار برجی، علی
عنوان و به‌یادآور: سرپرست و سرپرست، تألیف عالی مدیر چهار برجی
شناسنامه: نشر تهران، قهوه‌ای، ۱۳۹۷
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۶۴-۲۴
و نامت: فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: کتابخانه به صورت زیر نویس
موضوع: لغت و شعر
موضوع: انسان (اسلام)
موضوع: اخلاق اسلامی
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ س. ۴ م. ۵ / ۲۱۹-۳
رده‌بندی دیوبند: ۲۹۷.۶۶
شماره کتابشناسی: ۹۷۴۵۲۸

آرش راست ادب

سایه خیزان، خیابان آیت الله مرعشی نجفی / پاساژ قدس / طبقه بالا
پلاک ۱۸۸ / نشر ادب
تلف: ۲۷۷۴۴۶۸۲ ... فاکس: ۳۷۷۴۰۴۸۰

سروش و نشر

سروش ادب

مؤلف: علی مدیر چهار برجی

مدیر مسئول: شهرام سیدالادبائی

نوبت چاپ: ۱

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

سال چاپ: ۱۳۹۷ هـ.س

چاپ: زمزم

قطع و تعداد صفحات: رقعی / ۳۰۴ صفحه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۶۶۴-۲۴

قیمت: ۱۵۰۰۰۰ ریال

کلیه حقوق چاپ برای مؤلف محفوظ است

فهرست مطالب

۱۲	مقدمه
۱۵	بخش اول: سرشت
۱۷	فصل اول: سرشت و اخلاق و خواستگاه‌های آن
۲۱	تعریف اخلاق
۲۲	اخلاق در اصطلاح
۲۲	۱. شناخت اصول و مقاصد اخلاق
۲۳	۲. افعال و رفتارهای آدمی
۲۳	۳. صفات مهلکه و مستحبه
۲۳	۴. کنش‌ها و واکنش‌های رفتاری و گفتاری
۲۶	موضوع اخلاق
۲۷	خواستگاه‌های اخلاق
۲۸	پیش‌فرض‌های تربیتی
۲۸	۱. از بین بردن مسمومیت ذهنی و حیالی
۲۹	۲. کم‌حرفی
۳۰	۳. کم‌خوری
۳۱	۴. کم‌خوابی
۳۳	مبانی اخلاق
۳۳	۵. پاکی از رذایل اخلاقی
۳۵	۱. نیکی کردن
۳۷	۲. همت انسان
۳۸	۳. راستگویی
۳۹	۴. شجاعت
۴۰	۵. پاکدامنی، عفت و حیا
۴۳	فصل دوم: آثار خواستگاه‌های اخلاق
۴۳	آثار خواستگاه‌های اخلاق
۴۴	۱. قلة الخلف

- ۴۴ ۲. حسن الانصاف
- ۴۵ ۳. ترک طلب العثرات
- ۴۵ ۴. گناهان مردم به وجه نیکو برگرفتن
- ۴۵ ۵. عذر پذیر بودن
- ۴۶ ۶. تحمل کردن رنج و زحمت
- ۴۶ ۷. تنش کردن خود
- ۴۶ ۸. دنیا ساختن نقصان و کاستی‌های خود بودن
- ۴۷ ۹. شوش روی با همه افراد جامعه
- ۴۸ ۱۰. گمن سخن ظریف و لطیف
- ۴۹ فصل سوه بار اجتماعی تربیت اسلامی
- ۵۱ آثار شکوفایی همت در انسان
- ۵۲ ارزش‌های اعتباری و ...
- ۵۸ آثار وجودی همت
- ۵۸ ۱. حلم
- ۵۸ ۲. آهستگی و صلابت
- ۵۹ ۳. عیب پوش بودن
- ۵۹ ۴. کم‌گو و گزیده‌گو بودن
- ۵۹ ۵. مساوی بودن اکتساب و اقتصادش به اندازه چشم‌انداز
- ۶۳ فصل چهارم: تأثیر تعیین هدف و چشم‌انداز در تربیت
- ۶۳ انواع همت و چشم‌انداز در تربیت
- ۶۳ ۱. چشم‌انداز مادی
- ۶۳ ۲. چشم‌انداز شهوی
- ۶۴ ۳. چشم‌انداز مقام و اقتدار
- ۶۴ ۴. چشم‌انداز معنوی
- ۶۴ ۵. تصویر معنوی عدالت‌گرا
- ۶۶ گام‌های تحقق بخشیدن به همت و چشم‌انداز در تربیت
- ۶۷ گام اول: تزکیه
- ۶۷ گام دوم: ایجاد باور

۷۱	دین کامل تر، دین اخلاقی تر
۷۹	فصل پنجم: مؤلفه‌های تشخیص شخصیت در تربیت
۷۹	مؤلفه‌های تشخیص شخصیت در تربیت
۷۹	انواع مخاطبان
۸۰	الف) امر شکنان
۸۱	مختصات منفی
۸۴	۲. مختصات مثبت
۹۱	اصول و راهکارهای تربیتی گروه اول
۹۳	ب) نهی شکنان
۹۴	۱. مختصات مثبت
۹۶	۲. مختصات منفی
۹۸	شیوه‌ها و راهکارهای تربیت گروه دوم
۹۸	ج) اطاعت پذیران
۹۸	۱. مختصات مثبت
۱۰۰	۲. مختصات منفی
۱۰۱	اصول و راهکارهای تربیت گروه سوم
۱۰۳	فرق خوی و منش با اخلاق
۱۰۷	فصل ششم: رابطه فرهنگ، ارزش و خلاق
۱۰۷	رابطه فرهنگ، ارزش و اخلاق
۱۰۷	الف) رابطه فرهنگ با ارزش
۱۰۸	ب) رابطه فرهنگ و اخلاق
۱۱۰	اصول حاکم بر اخلاق و فرهنگ
۱۱۰	۱. وجود قوه رشد و کمال در انسان
۱۱۱	۲. درون زایی فرهنگ
۱۱۲	۳. خانواده بنیادی‌ترین واحد اجتماع
۱۱۳	۴. الگوهای فرهنگی تضمین کننده ارزش‌های دینی و ملی
۱۱۴	آثار ارزش‌های متعالی در افراد و جامعه
۱۱۵	ارزش‌های اجتماعی

- نکته‌های ضروری ۱۱۶
- نکته اول: فطری و غریزی بودن زندگی اجتماعی ۱۱۶
- نکته دوم: اختیاری بودن زندگی اجتماعی ۱۱۸
- نکته سوم: مقدمه بودن زندگی اجتماعی برای کمال و سعادت انسان ۱۱۸
- نکته چهارم: معاشرت نیکو با اجتماع، شرط اصلی پیوند فرد با اجتماع ۱۲۰
- نکته پنجم: عدالت و احسان محوری ۱۲۱
- نکته ششم: تعاون و همکاری در تمام امور مادی و معنوی بین افراد جامعه ۱۲۴
- نکته هفتم: مقدم بودن معنویت بر مادیت ۱۲۵
- فصل هشتم: روابط انسان و مراحل آن و مختصات فرد بزرگ منش ۱۲۹
- روابط انسان و مراحل آن ۱۲۹
- مرحله اول: علمی و ادراکی بودن وجود انسان ۱۲۹
- مرحله دوم: توجه به انسان به خود و دیگران ۱۳۲
- انواع امر وجودی ۱۳۳
۱. موجود نیازمند ۱۳۳
۲. موجود غنی و کمال مطلق ۱۳۳
- آثار مرحله دوم ۱۳۵
۱. شناخت خود ۱۳۵
۲. شناخت خدا ۱۳۶
۳. شناخت معاد ۱۳۶
- جایگاه روح پس از خروج از بدن ۱۳۷
- الف) باقی ماندن روح در دنیا بدون تن ۱۳۷
- ب) ورود روح به بدن دیگری ۱۳۷
- ج) بازگشت روح به عالم دیگر ۱۳۸
- آثار غفلت بر نفس ۱۳۹
۱. خود فراموشی ۱۳۹
۲. فراموشی معنویات ۱۴۱
- مختصات فرد بزرگ منش ۱۴۴
- فصل هشتم: منشأ انجام دادن افعال اخلاقی ۱۴۹

- ۱۴۹..... منشأ میل انجام دادن افعال اخلاقی
- ۱۵۲..... فضیلت چیست؟
- ۱۵۵..... فضایل یا زیرساخت اخلاق
- ۱۵۸..... مؤلفه‌ها و عوامل زیر ساخت فضایل اخلاقی
- ۱۵۸..... فضایل عقلانی
- ۱۵۹..... ۲. زمین زیر ساخت فضایل خلاق، اراده آگاهانه است
- ۱۶۰..... ۱. انتخاب و آدای
- ۱۶۱..... **بخش سوم: سرنوشت**
- ۱۶۳..... فصل اول: سرنوشت (قضا و قدر) و خواسته‌های انسان
- ۱۶۴..... سه نظریه در باره سوادث جهان
- ۱۶۴..... ۱. هیچ حادثه‌ای علی ندارد
- ۱۶۵..... ۲. هر حادثه‌ای علت معینی ندارد
- ۱۶۷..... ۳. هر حادثه‌ای علت معینی دارد
- ۱۶۹..... درباره افعال انسان دو نظریه وجود دارد
- ۱۶۹..... ۱. جبر
- ۱۷۱..... ۲. آزادی و اختیار
- ۱۷۵..... الف) خواسته‌های ذاتی
- ۱۷۵..... ب) خواسته‌های داخلی
- ۱۷۶..... ج) خواسته‌های ظاهری و حسی
- ۱۷۹..... دو نوع نگاه و نظر به قضا و قدر
- ۱۷۹..... الف) نگاه خصوصی به قضا و قدر
- ۱۸۰..... ب) نگاه عمومی به قضا و قدر
- ۱۸۲..... بررسی آیات در باره قضا و قدر
- ۱۸۲..... الف) آیات نافی اختیار از انسان
- ۱۸۵..... ب) آیات مثبت اختیار برای انسان
- ۱۸۷..... نظریه‌ها درباره این دو دسته آیات
- ۱۸۷..... الف) تعارض و تأویل
- ۱۸۸..... ب) حقیقت ممکن

- فصل دوم: قضای ایجابی و قضای ایجابی ۱۹۷
- قضای ایجابی و قضای ایجابی (قضای انجام و قضای فرجام) ۱۹۷
۱. مختلف بودن عوالم موجودات ۲۰۱
۲. طولی بودن عوالم موجودات ۲۰۲
۳. قضای ایجابی و قضای ایجابی ۲۰۳
۴. اسرار اوامر و نواهی الهی ۲۰۶
- بررسی آیت نافی اختیار از انسان ۲۱۵
- تفسیر سوره سجدی و معنوی در حوادث ۲۲۵
- عمل سوم: واکنش‌های سنن الهی به کنش‌ها ۲۳۳
- تکفیر، محو و تبدیل ۲۳۳
۲. محو ۲۳۵
۳. تبدیل ۲۳۶
۱. لذت عرضی ۲۳۸
۲. لذت ذاتی ۲۳۹
- برابری جزا و عمل ۲۴۱
۱. دلیل اول: آیه شریفه «جَزَاءٌ وَفِاقًا» ۲۴۲
۲. دلیل دوم: اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ بودن خداوند ۲۴۲
۳. دلیل سوم: موقتی بودن غضب و سخت خداوند ۲۴۲
۴. دلیل چهارم: آیه «فَإِنَّمَا تُوَلُّوْا قِهْمَ وَجْهَ اللّٰهِ» ۲۴۳
۵. دلیل پنجم: آیه «لَاتَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ» ۲۴۶
۶. دلیل ششم: حدیث شریف «قِسْطًا وَ عَدْلًا كَمَا مَلِئْتُ ظُلْمًا وَ جَوْرًا» ۲۴۶
- بودن جزا در طول عمل ۲۴۶
۲. «فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ» ۲۵۱
۳. «الْمُفْلِحُونَ» ۲۵۳
۴. «مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ» ۲۵۴
۵. آیاتنا ۲۵۵
۶. يظلمون ۲۵۶
- فرق جور و ظلم ۲۵۷

فصل چهارم: دیدگاه‌های اشاعره، معتزله و امامیه در باره افعال بندگان ۲۶۶

دیدگاه‌های اشاعره، معتزله و امامیه در باره افعال بندگان ۲۶۶

۱. ادله قائلین به جبر ۲۶۷

۲. ادله قائلین به تفویض ۲۶۹

ادله قائلین به امر بین الامرین ۲۷۲

www.Ketab.ir

مقدمه

اعتبار هر مکتب فکری - فلسفی در گرو طرز نگرش آن به انسان، جهان هستی و ارتباط این دو با یکدیگر است. بعضی از مقولات و مفاهیم چنان گسترده و پراهمیت است که در تمامی حوزه‌ها کاربرد دارد. سرشت و سرنوشت یکی از این مفاهیم اساسی است که در حوزه معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی و انسان‌شناسی به آن پرداخته می‌شود. سرشت (اخلاق) در مباحث معرفت‌شناسی و سرنوشت (قضا و قدر) در حصول معرفت بشری و ارزش‌معرفی به عنوان عامل و محرک مهمی برای استحکام بخشیدن به باورها و عنصر صمیمیت، صلح و صفا در معاشرت اجتماعی جایگاه ویژه‌ای دارد. مباحث انسان‌شناسی در فلسفه اسلامی بسیار گسترده و دارای ابعاد مختلف است که با رویکردهای متفاوت قابل بحث و بررسی است. یکی از مباحث اساسی در دارای آثار کاربردی فراوان، شناخت ویژگی‌های انسان کامل، اهداف و نحوه رسیدن وی به کمال است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله هدف از بعثت خودش را سما و آسمان مکارم اخلاق معرفی می‌کند: «إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْأَخْلَاقِ». از یک طرف، جایگاه سرشت (اخلاق) در سیره جوامع اسلامی به صورت شایسته‌تر بایسته تعریف و تبیین نشده است و باور به سرنوشت (قضا و قدر) نیز بیشتر بازیچه دست سیاستمداران گردیده است و آنها نه تنها نگذاشتند قضا و قدر به قلم دانشمندان درست تبیین شود؛ بلکه در عصرهای متمدنی به وسیله عالمان درباری به گوش مردم خواندند و گفتند انسان هیچ‌گونه

اختیار و آزادی ندارد و همیشه مقهور قانونی از پیش تدوین شده است. آنان به گونه‌ای این تفکری نادرست از قضا و قدر را در جوامع اسلامی نشر و ترویج دادند که موجب کند شدن ترشحات فکری و عقلی مسلمانان گردید و گاهی نیز موجب به وجود آمدن بعض اعمال خرافاتی و نادرست در سیره مسلمانان گردید. از طرف دیگر این موضوع (سرشت) و پروراندن و رساندن آن به مرحله بلوغ اهمیت ویژه‌ای دارد؛ یعنی بروز و ظهور اخلاق برافرازد و جامعه ممکن نیست مگر در سایه اختیار و آزادی انسان. اختیار و آزادی از مسائل اساسی و مهم سرنوشت (قضا و قدر) است. بنابراین با توجه به این دو نکته، تعریف و تبیین درست و صحیح سرشت (اخلاق) و سرنوشت (قضا و قدر) و انتخاب دیدگاه درست از میان دیدگاه‌های گوناگون درباره این دو موضوع ضرورت دارد تا جامعه اسلامی با داشتن این دو بال یعنی سرشت و سرنوشت یعنی حکمت نظری و عملی به حرکت تکاملی خویش ادامه دهد و به کمال مطلوب خودش برسد. برای دستیابی به دیدگاه‌های مختلف و انتخاب کاراترین آنها در امر تربیت و گزینش محکم‌ترین ادله در موضوع قضا و قدر، مسئله سرشت و سرنوشت باید در سه حوزه معرفت‌شناسی، هستی‌شناسی و انسان‌شناسی مورد بحث و بررسی جدی قرار بگیرد. این مطالب در ضمن دو بخش (دوازده فصل) با نظریات جدیدی نگارنده در این موضوع به خدمت دوستداران اندیشه و حکمت ارائه می‌گردد.

بخش اول: سرشت

فصل اول: سرشت، خواستگاه‌های آن

فصل دوم: آثار خواستگاه‌های اخلاق

فصل سوم: آثار اجتماعی تربیت اسلامی؛

فصل چهارم: تأثیر تعیین هدف و چشم‌انداز در تربیت؛

فصل پنجم: مؤلفه‌های تشخیص شخصیت در تربیت؛

فصل ششم: رابطه فرهنگ، ارزش و اخلاق؛

فصل هفتم: راه ابط انسان و مراحل آن و مختصات فرد بزرگ منش

فصل هشتم: مناسبات انجام داد، افعال اخلاقی؛

بخش دوم: سرنوشت

فصل اول: سرنوشت (قدر و خواسته‌های انسان

فصل دوم: قضای ایجابی و قضای ایجابی

فصل سوم: واکنش‌های سنن الهی و کسرها

فصل چهارم: دیدگاه‌های اشاعره، معتزله و امامیه.

لازم به یادآوری است غیر از معصومین: کار و آرزوی هیچ کس از اشتباه و

خطا مصون نیست؛ بنابراین از خوانندگان تیزبین و نکته‌سنج انتظار دارم ایرادها و

کاستی‌های این اثر را یادآوری نمایند و انتقادات و پیشنهادات عزیزان احسن را

درباره این کتاب با آغوش باز می‌پذیرم و دست و قلم‌شان را می‌بوسم. در پایان از

جناب آقای افتخاری که در ویرایش این اثر از هیچ کوششی دریغ نکرده است

کمال تشکر را دارم.